

Till
Justitiedepartementet
Enheten för immaterialrätt
och transporträtt
103 33 Stockholm

2020-03-31
PRESIDIEBESLUT
Dnr 0018-19

Synpunkter på promemorian om genomförandet av artiklarna 3–12 i EU:s nya upphovsrättsdirektiv

Med anledning av den promemoria som har tagits fram av enheten för immaterialrätt och transporträtt vid Justitiedepartementet i fråga om genomförandet av artiklarna 3–12 i EU:s nya upphovsrättsdirektiv – det s.k. DSM-direktivet (nedan benämnt direktivet) – lämnas följande synpunkter utifrån dispositionen i promemorian.

1 Undantag och inskränkningar i upphovsrätten (art. 3–7)

1.2 Generella frågeställningar

1.2.1 Den allmänna harmoniseringsgraden

SUHF vill här peka på vikten av text- och datautvinning för att möjliggöra nya kunskaper och forskningsresultat samt upptäcka nya tendenser som i sin tur stödjer innovation på det sätt som anges i skälen till direktivet. Det är därför viktigt att undantag och inskränkningar i fråga om text- och datautvinning inte begränsas mer än vad som direkt följer av direktivet.

Även användning av verk och andra alster i digital och gränsöverskridande undervisningsverksamhet är angeläget. Det bör inte föreskrivas att det undantag eller den inskränkning som möjliggör digital användning av verk och andra alster uteslutande i illustrativt syfte inom undervisning inte ska tillämpas om det finns lämpliga licenser. Under alla omständigheter måste förhållandet mellan det undantag eller den inskränkning som ska föreskrivas enligt direktivet och möjligheten till licenser som tillåter åtgärder av aktuellt slag bli tydligt och enkelt att tillämpa för användarna och – självfallet – främja digital understödd undervisning och distans- och gränsöverskridande undervisning.

1.2.2 Tvingande inskränkingsbestämmelser?

1.2.3 Förhållandet till trestegsregeln

1.2.4 Förhållandet till tekniska skyddsåtgärder

SUHF har inte något att tillägga.

2 Framställning av exemplar för text- och datautvinning (art. 3 och 4)

2.1. Direktivet och allmänna utgångspunkter för genomförandet

SUHF har inte något att tillägga.

2.2 Särskilda frågeställningar

2.2.1 Vilka rättsinnehavare omfattas av inskränkningen?

Det är enligt SUHF olyckligt att inskränkingsbestämmelsen i artikel 3.1 inte omfattar datorprogram. Detta hämmar forskning inom aktuellt området.

Den dispositiva inskränkningen i artikel 4 måste dock vara tillämplig när det gäller forskningsorganisationers och kulturarvsinstitutioners användning i fråga om datorprogram.

2.2.2 Vem ska få använda sig av inskränkningen?

Det är angeläget att universitet och högskolor med tillhörande bibliotek ges möjlighet till text- och datautvinning för forskningsändamål. Av den anledningen är det av avgörande betydelse vilka organisationer som kan betraktas som forskningsorganisationer i direktivets mening.

Med forskningsorganisation avses enligt artikel 2.1

- universitet med tillhörande bibliotek,
- forskningsinstitution eller
- annan enhet¹

vars främsta mål är att bedriva vetenskaplig forskning eller bedriva utbildningsverksamhet som även omfattar vetenskaplig forskning

- a) på icke vinstdrivande grund eller genom att återinvestera all vinst i sin vetenskapliga forskning, eller
- b) i enlighet med ett uppdrag i det allmännas intresse som har erkänts av en medlemsstat,

på ett sådant sätt att ett företag som utövar ett avgörande inflytande på en sådan organisation inte kan ha prioriterad tillgång till resultaten av forskningen.

Vidare anges i skälen som ansluter till artikeln i direktivet (12), som också redovisas i promemorian, följande.

Forskningsorganisationer i hela unionen omfattar ett brett spektrum av enheter vars främsta mål är att bedriva vetenskaplig forskning eller att göra det i kombination med att tillhandahålla utbildningstjänster. Termen *vetenskaplig forskning* bör med avseende på tillämpningen av detta direktiv anses omfatta såväl naturvetenskaplig som humanistisk forskning. Eftersom enheterna är av så olika slag är det viktigt att

¹ Anges inte som strecksatser i direktivet.

ha en gemensam syn på forskningsorganisationer. De bör till exempel, förutom *universitet och andra institutioner för högre utbildning och deras bibliotek*,² även omfatta enheter som forskningsinstitut och sjukhus som bedriver forskning. Trots olika juridiska former och strukturer har forskningsorganisationer i medlemsstaterna rent allmänt det gemensamt att de agerar antingen på icke vinstdrivande grund eller inom ramen för ett uppdrag i det allmännas intresse som erkänns av staten. Ett sådant uppdrag i det allmännas intresse skulle exempelvis kunna återspeglas genom offentlig finansiering eller genom bestämmelser i nationell lagstiftning eller offentliga upphandlingskontrakt. I motsats till detta bör organisationer över vilka kommersiella företag har ett avgörande inflytande som tillåter dessa företag att utöva kontroll på grund av strukturella faktorer, till exempel deras egenskap av aktieägare eller medlemmar, vilket skulle kunna leda till förmånstillträde till forskningsresultaten, inte betraktas som forskningsorganisationer i den mening som avses i detta direktiv.

Man skulle kunna hävda att det ligger i sakens natur att ett universitet eller en högskola med tillhörande bibliotek utgör en forskningsorganisation i direktivets mening utan att det behöver vara kopplat till de krav på mål som anges i definitionen och krav på att ett företag som utövar ett avgörande inflytande på en sådan organisation inte kan ha prioriterad tillgång till resultaten av forskningen. Av skälen följer ju också att universitet och andra institutioner för högre utbildning och deras bibliotek är exempel på forskningsorganisationer. Användningen av begreppen universitet och högskolor är emellertid inte skyddad enligt i vart fall svensk lagstiftning. För att definiera ett lärosäte som anordnar högre utbildning i författning görs det genom föreskrifter som anger att det fråga om ett universitet eller en högskola som har staten som huvudman och som omfattas av högskolelagen (1992:1434) och – när det gäller ”privata” lärosäten som får utfärda statligt reglerade examina för högre utbildning – enskilda utbildningsanordnare som omfattas av lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina.

Ovanstående får betydelse för den avgränsning som görs i promemorian i fråga om högskolor där det sägs att det ligger nära till hands att utgå från att bl.a. högskolor med rätt att utfärda examina inom forskarutbildning omfattas av definitionen av forskningsorganisation. Att avgränsa definitionen till enbart högskolor som har tillstånd (ej rätt) att utfärda examina på forskarnivå är enligt SUHF:s mening inte korrekt. Oaktat hur detta förhåller sig till utformningen av definitionen i artikel 2 av forskningsorganisationer följer det av skälen att andra institutioner för högre utbildning än universitet är exempel på en forskningsorganisation utan att det anges krav på att institutionen ska kunna utfärda examina för utbildning på forskarnivå. Dessutom anges det i definitionen i direktivet att det kan handla om att bedriva utbildningsverksamhet som omfattar vetenskaplig forskning.

Enligt 1 kap. 2 § första stycket högskolelagen ska staten som huvudman anordna högskolor för

1. utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet, och
2. forskning och konstnärlig forskning samt utvecklingsarbete.

² Ej kursiverat i direktivet.

Med högskola avses såväl universitet som högskola (1 kap. 1 §). All utbildning ska alltså vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund och både universitet och högskolor bedriver forskning.

Vidare enligt högskolelagen ska i högskolornas verksamhet vetenskapens trovärdighet och god forskningssed värnas (1 kap. 3 a §), och verksamheten ska anpassas så att en hög kvalitet nås i utbildningen och forskningen (1 kap. 4 §).

I fråga om enskilda utbildningsanordnare som har examenstillstånd gäller enligt lagen om tillstånd att utfärda vissa examina att utbildningen ska vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund och på beprövad erfarenhet samt bedrivs så att den i övrigt uppfyller de krav som uppställs på utbildning i 1 kap. högskolelagen (2 §). Examenstillstånd får lämnas endast om utbildningen uppfyller bl.a. nämnda krav (1 §). Det anges dock inte i nämnda lag att enskilda utbildningsanordnare ska bedriva forskning men till vissa enskilda utbildningsanordnare anvisas statliga medel eller bidrag för forskning och forskarutbildning. Bidragsgivningen bygger också på avtal som staten har slutit med vissa enskilda utbildningsanordnare om bl.a. forskningsuppdrag och forskarutbildning.

Begreppet forskningsorganisation är inte något som används i högskolelagen eller högskoleförordningen (1993:100). Det finns dock föreskrifter om att både universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen är att betrakta som forskningshuvudmän. Högskolelagen innehåller en upplysningsbestämmelse om att det i lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning finns bestämmelser om forskares och forskningshuvudmäns ansvar för att forskning utförs i enlighet med god forskningssed och om att en särskild nämnd ska pröva frågor om oredlighet i forskning (1 kap. 3 a § andra stycket).

Med forskningshuvudman avses enligt lagen om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning en statlig myndighet eller en fysisk eller juridisk person i vars verksamhet forskning utförs (2 §), och lagen tillämpas på forskning som utförs av bl.a. universitet och högskolor som har staten som huvudman och som omfattas av högskolelagen samt enskilda utbildningsanordnare som har tillstånd att utfärda examina enligt lagen om tillstånd att utfärda vissa examina (3 §). Det finns sålunda inte här någon koppling till att det ska vara fråga om lärosäten som har tillstånd att utfärda examina på forskarnivå utan det avgörande är den forskning som utförs. Motsvarande definition av forskningshuvudman finns i lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor.

Vidare följer av 1 kap. 17 § högskoleförordningen att en högskola (såväl universitet som högskolor enligt 1 kap. 2 § samma förordning) ska pröva andra misstänkta avvikelser från god forskningssed än de som ska prövas särskilt enligt lagen om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning. I detta ligger att även högskolor, oaktat examenstillstånd i fråga om utbildning på forskarnivå, ansvar för prövning av frågor om god forskningssed i sin forskning.

Det kan i detta sammanhang också anföras att lagen om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning innehåller en uppställning över de som utför forskning och som lagen ska tillämpas på (2 §).

SUHF delar den bedömning som redovisas i promemorian om att det finns skäl att ta in en definition av forskningsorganisation i lagtext. Definitionen får ju direkt betydelse för tillämpningsområdet för artikel 3.1 i direktivet men enligt vad som har sagts ovan får den

inte snävas in på det sätt som anförs i promemorian. Enligt SUHF:s uppfattning bör alltså både universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen och enskilda utbildningsanordnare som omfattas av lagen om tillstånd av vissa examina definieras som forskningsorganisationer utan att det ska vara kopplat till några ytterliga krav eller villkor. Det som får betydelse i nästa led är huruvida text- och datautvinning – som genomförs av universitet och högskolor samt enskilda utbildningsanordnare som har examenstillstånd – sker för forskningsändamål, se vidare nedan.

När det här efter gäller direktivets definition av kulturarvsinstitution som innefattar bl.a. ett bibliotek eller museum som är tillgängligt för allmänheten bör det lyftas fram att bibliotek vid universitet och högskolor är öppna för allmänheten eller är tillgängliga för alla.

Av bibliotekslagen (2013:801) framgår att det allmänna biblioteksväsendet består av all offentligt finansierad biblioteksverksamhet och utgörs av bl.a. högskolebibliotek (1 §). Enligt nämnda lag ska det allmänna biblioteksväsendet främja litteraturens ställning och intresse för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Dessutom ska biblioteksverksamhet finnas tillgänglig för alla (2 §).

Vidare enligt bibliotekslagen ska det finnas tillgång till högskolebibliotek vid alla universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen (12 §). Dessa bibliotek ska enligt samma paragraf svara för biblioteksverksamhet inom de områden som anknyter till utbildning och forskning vid universitetet eller högskolan.

Det finns också bibliotek knutna till enskilda utbildningsanordnare som är öppna för allmänheten, t.ex. Handelshögskolan i Stockholms bibliotek och Högskolebiblioteket knutet till Stiftelsen Högskolan i Jönköping.

I de skäl som ansluter till definitionen i direktivet (13) anges att kulturarvsinstitutioner bör anses inbegripa bl.a. nationalbibliotek och nationalarkiv, samt när det gäller deras arkiv och offentligt tillgängliga bibliotek, utbildningsanstalter, forskningsorganisationer och allmännyttiga sändarföretag.

I det ovan redovisade ligger alltså att bibliotek vid universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen och bibliotek hos enskilda utbildningsanordnare som har examenstillstånd omfattas inte bara av direktivets definition av forskningsorganisation utan även av definitionen av kulturarvsinstitution. Det ter sig vidare mycket märkligt om man skulle exkludera exempelvis högskolor som inte har tillstånd att utfärda examina på forskarnivå från vad som avses med forskningsorganisation samtidigt som deras bibliotek skulle innefattas av vad som avses med kulturarvsinstitution.

Av samma skäl som redovisats ovan, nämligen att det är av avgörande betydelse för aktuell artikels tillämpningsområde, anser SUHF att även en definition av begreppet kulturarvsinstitution bör införas i lagtexten och som sägs i promemorian bör den utformas i nära anslutning till direktivets definition.

SUHF vill också uppmärksamma att det finns museer som är knutna till universitet och som är tillgängliga för allmänheten, t.ex. Uppsala universitetsmuseum, Historiska museet vid Lunds universitet och Bildmuseet vid Umeå universitet. Som det får förstås faller även sådana museer in under definitionen av kulturarvsinstitution.

När det härefter gäller ytterligare skrivningar som tar sikte på den berättigade användarkretsen för artikel 3 i fråga om personer som är knutna till forskningsorganisationer eller kulturarvsinstitutioner vill SUHF lyfta fram forskare som deltar i olika forskningsprojekt som sker i samverkan eller samarbete med andra forskningshuvudmän. Sådana forskare måste anses inbegripna i sådana organisationer. Det avgörande är vem som är huvudman eller ansvarig för den forskning som utförs när någon kan anses agera för organisationens eller huvudmannens räkning eller inom ramen för dess verksamhet.

2.2.2 Vilken rätt till användning ska inskränkningen medföra?

Förfoganden

Forsknings- respektive text- och datautvinningsändamål

Den exemplarframställning som enligt artikel 3.1 får genomföras för forskningsändamål – eller för ”the purposes of scientific research” såsom det anges i den engelska versionen av direktivet – i syfte att utföra text- och datautvinning väcker en rad frågor. Även i den franska versionen anges att det ska vara fråga om vetenskaplig forskning – ”recherche scientifique” och i den danska versionen anges ”videnskabelig forskning”

Av skälen som ansluter till artikeln (12) anges att termen vetenskaplig forskning bör med avseende på tillämpningen av detta direktiv anses omfatta såväl naturvetenskaplig som humanistisk forskning. Detta måste enligt SUHF omfatta samtliga vetenskapsråden.

I den svenska versionen av direktivet talas det alltså om forskningsändamål i artikel 3.1., i skälen om vetenskaplig forskning och i definitionen av forskningsorganisation om vetenskaplig forskning. Med beaktande av det redovisade ligger det nära till hands att anta exemplarframställning får genomföras för forskningsändamål som bygger på vetenskaplig forskning.

Någon definition av forskning finns varken i högskolelagen eller i högskoleförordningen och inte heller vad som avses med vetenskaplig forskning. I 1 kap. 2 § högskolelagen anges dock att staten ska som huvudman anordna universitet och högskolor för bl.a. forskning och konstnärlig forskning samt utvecklingsarbete.

Det förekommer dock att forskning definieras i författning för att klargöra vilken typ av forskning som omfattas av lagens tillämpningsområde. Lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor innehåller en definition av forskning.³ Med forskning avses enligt den lagen följande.

Vetenskapligt experimentellt eller teoretiskt arbete eller vetenskapliga studier genom observation, om arbetet eller studierna görs för att hämta in ny kunskap, och utvecklingsarbete på vetenskaplig grund, dock inte sådant arbete eller sådana studier som utförs endast inom ramen för högskoleutbildning på grundnivå eller på avancerad nivå.

³ Se prop. 2018/19:165 s. 13 ff. Jfr också prop. 2018/19:58 s. 35–40.

Vidare framgår av propositionen Behandling av personuppgifter för forskningsändamål (prop. 2017/18:298, s. 29) följande i fråga om användningen av bl.a. begreppet forskningsändamål i dataskyddsförordningen.

När villkoren för personuppgiftsbehandling inom forskning regleras särskilt i dataskyddsförordningen används i stort sett genomgående termen vetenskapliga eller historiska forskningsändamål, och i vissa fall talas det enbart om forskningsändamål. Till ledning för tolkningen av detta begrepp anges det att begreppet vetenskapliga forskningsändamål bör i förordningen ges en vid tolkning och omfatta t.ex. teknisk utveckling och demonstration, grundforskning, tillämpad forskning och privatfinansierad forskning. Även studier som utförs av ett allmänt intresse inom folkhälsoområdet bör omfattas av begreppet (skäl 159). Historiska forskningsändamål omfattar historiska och genealogiska ändamål (skäl 160). Termen vetenskapliga och historiska forskningsändamål är alltså ett unionsrättsligt begrepp.

Vad som avses med forskningsändamål⁴ eller forskningsvetenskapliga ändamål är inte definierat i direktivet och bör ges en vid tolkning och inte fastslås i lagtext, vilket inte heller föreslås i promemorian. Det bör i stället ankomma på rättstillämpningen och ytterst av domstol att i varje enskilt fall avgöra vad som avses med forskningsändamål eller vetenskapliga forskningsändamål. Härvid måste ledning hämtas från unionsrätten och nationell rätt.

När det gäller den särskilda frågan som väcks i promemorian om huruvida inskränkningen kan anses ge upphov till en rätt att digitalisera material i syfte att kunna utföra text- och datautvinning anges att direktivens skäl i denna del talar för att en sådan rätt inte är avsedd att omfattas av den inskränkning som nu ska införas och en hänvisning görs till skäl 8.

Det undantag som avses enligt artikel 3.1 och det undantag eller den inskränkning som avses i artikel 4.1 ger inte uttryck för att det inte skulle vara möjligt att digitalisera material i syfte att utföra text- och datautvinning. Att det av skälen skulle framgå att en sådan rätt inte är avsedd att omfattas av inskränkningarna delas inte av SUHF. Enligt SUHF är det av stor vikt för forskningen att tolkningen inte görs för inskränkt så att det material som i dag bara finns i analog form inte ska kunna digitaliseras för text- och datautvinning. En digital exemplarframställning med stöd av 16 § upphovsrättslagen bör i vart fall kunna användas för text- och datautvinning.

I fråga om huruvida den definition av text- och datautvinning som finns i direktivet bör tas in i den svenska lagtexten vill SUHF framhålla att det är av vikt för tillämpningsområdet för artikel 3 och 4 att det klargörs vad som avses med sådan utvinning, och tillämpningen får inte hindras av framtida teknikutveckling.

2.2.4 Vilka ytterligare villkor ska gälla för användningen?

Laglig tillgång/lagligen tillgängliga

SUHF har inte något att tillägga.

⁴ Begreppet forskningsändamål förekommer också i t.ex. lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk samt offentlighet- och sekretesslagen (2009:400).

Lagring av kopior framställda med stöd av inskränkningen

I fråga om behovet av att ställa upp ytterligare särskilda villkor för hur exemplar som framställs enligt artikel 3.1 ska lagras är det enligt SUHF viktigt att det inte ställs upp sådana betungande villkor som hindrar ny forskning eller kontroll och uppföljning av forskningsresultat och kvaliteten i utförd forskning.

När det gäller frågan om huruvida det finns anledning att utse ett betrott organ för lagring av kopior ter sig det som en ineffektiv och kostsam ordning. Om ett sådant organ likväl ska finnas, bör en myndighet med lämpliga uppgifter utses.

Skyddsåtgärder för ”säkerhet och integritet”

Som också följer av promemorian får inte säkerställande av säkerhet och integritet leda till att den rätt som direktivet ger i fråga om text- och datautvinning inskränks eller försvåras.

2.2.5 ”Best practice”

2.2.6 Rimlig kompensation

SUHF har inte något att tillägga.

3 Användning av verk i digital och gränsöverskridande undervisning (art. 5)

3.1 Direktivet och allmänna utgångspunkter för genomförandet

Ett undantag från eller en inskränkning som ska föreskrivas enligt artikel 5.1 för att möjliggöra digital användning av verk och andra alster uteslutande i illustrativt syfte inom undervisningen måste enligt vad som framgår av promemorian införas i nationell rätt.

3.2 Särskilda frågeställningar

3.2.1 Vilka rättsinnehavare omfattas av inskränkningen?

SUHF har inget att tillägga.

3.2.2 Vem ska få använda sig av inskränkningen?

Det undantag eller den inskränkning som föreskrivs i direktivet bör enligt skäl 20 gynna alla utbildningsanstalter som erkänns av en medlemsstat. Huruvida en utbildningsanstalt är erkänd av en stat eller av det allmänna – alltså inte frågan om huruvida verksamheten är av

icke kommersiell karaktär – kan ledning hämtas utifrån bl.a. nedan angivna kriterier som tar sikte på den utbildning som anordnas av den erkända utbildningsanstalten.⁵

- Utbildningen anordnas av det allmänna,
- stöd ges i form av medel eller bidrag från det allmänna,
- utbildningen berättigar till studiestöd, eller
- utbildningen står under statlig tillsyn.⁶

3.2.3 Vilken rätt till användning ska inskränkningen medföra?

Förfoganden

Enligt artikel 5.1 ska det vara fråga om digital användning av verk och andra alster. Av promemorian följer att när det gäller exemplarframställning torde artikeln endast omfatta framställning av digitala kopior av *digitala verk*.

Att det ska vara fråga om en digital användning framgår uttryckligen av aktuell artikel. Men frågan är om det också krävs enligt artikeln att det ska vara kopior av digitala verk. Skälen för ett sådant ställningstagande bör utvecklas. Enligt ordalydelsen i artikel 5.1 anges ju inte att verken och andra alster måste vara digitala. För det fall hinder inte finns för framställning av digitala kopior av icke digitala verk är det angeläget att en sådan ordning ska gälla för att syftet med bestämmelsen ska kunna uppnås fullt ut och inte förfelas. Här bör också artikel 5.3. a i infoc-direktivet uppmärksammas som ger möjlighet till kopiering i undervisning och som enligt DSM-direktivet inte begränsar medlemsstaternas möjlighet att utnyttja.

Illustrativt syfte

Enligt SUHF bör det inte anges hur stor del av olika kategorier av verk och andra prestationer som får användas i illustrativt syfte. Som det sägs i promemorian är begreppet ”illustrativt syfte” ett unionsrättsligt begrepp, och en reglering av andelar riskerar att bli statisk och kan dessutom vara hämmande för den användning som artikel 5.1 medger.

I den utsträckning det är motiverat med hänsyn till det icke-kommersiella syftet

SUHF har inte något att tillägga.

⁵ I detta sammanhang kan också 3 kap. 8 § mervärdesskattelagen (1994:2009) nämnas. Där anges i första stycket att från skatteplikt undantas omsättning av tjänster som utgör bl.a. grundskole-, gymnasieskole- eller högskoleutbildning, om utbildningen anordnas av det allmänna eller en av *det allmänna för utbildningen erkänd utbildningsanordnare*, och utbildning som berättigar studerande till studiestöd enligt studiestödslagen (1999:1395). I paragrafens tredje stycket anges att utbildning som tillhandahålls av utbildare mot ersättning från en uppdragsgivare som själv utser de personer som ska utbildas (uppdragsutbildning) omfattas av undantaget endast om utbildningen ingår i en av uppdragsgivaren bedriven egen utbildning enligt första stycket.

⁶ Se exempelvis förordningen (2000:521) om statligt stöd till kompletterande utbildningar.

3.2.4 Vilka ytterligare villkor ska gälla för användningen?

Säker elektronisk miljö m.m.

Källangivelse m.m.

SUHF har inte något att tillägga.

3.2.4 Bör inskränkningen villkoras av att det finns lämpliga och lätt tillgängliga licenser på marknaden?

Inledning

SUHF förordar att det undantag eller den inskränkning som avses i artikel 5.1 ska vara tillämpligt även om det finns tillgång till lämpliga licenser som tillåter en sådan användning som avses i artikeln och som finns lätt tillgängliga på marknaden. Avtalslicenser bör alltså inte ha företräde framför undantaget eller inskränkningen.

För att kravet på att det ska finnas licenser som tillåter de åtgärder som avses i artikel 5.1 och som täcker utbildningsanstaltens behov och särdrag ska vara uppfyllt krävs det nya eller ändrade avtalslicenser för digital undervisningsverksamhet även om det i dag finns ett avtal om kopiering och tillgängliggörande inom högskoleområdet som ger lärare och studenter rätt att kopiera och tillgängliggöra verk för undervisning och som omfattar såväl analog som digital kopiering.⁷ Detta ger upphov till ytterligare höga kostnader för licenser och ökar den administrativa bördan för utbildningsanstalter. Användningen av avtalslicenser riskerar också att bli statisk, och det är svårt att anpassa avtalen till snabba och flexibla lösningar.

En ordning med undantag från inskränkingsbestämmelsen i förhållande till avtalslicenser riskerar vidare att bli oöverskådlig. Om en sådan ordning införs är det som har anförts inledningsvis viktigt att det klart och tydligt framgår under vilka omständigheter utbildningsanstalter kan använda upphovsrättsskyddade verk enligt inskränkningen i artikel 5.1 och när de i stället ska agera inom ramen för ett licensieringssystem enligt vad som följer av artikel 5.2.

Licensen ska omfatta de åtgärder som avses i artikel 5.1 och täcka utbildningsanstaltens behov och särdrag

Licensen ska finnas lätt tillgänglig på marknaden.

SUHF har inte något att tillägga.

⁷ Avtal mellan universitet och högskolor och Bonus Copyright Access, som innebär bl.a. att lärare för samma student och under samma kalenderhalvår får högst kopiera eller skanna 15 procent av antal sidor i skrifter, dock inte mer än 15 sidor, och om förlagen är digital motsvarande 15 A4-sidor genom t.ex. nedladdning eller utskrift.

Åtgärder för att säkerställa tillgänglighet och synlighet

Enligt vad som följer av skälen som ansluter till artikel 5.1 är det viktigt att konkreta åtgärder vidtas för att säkerställa att licensieringssystem är lättillgängliga och att information finns om förekomsten av sådana licensieringssystem. Det förhållandet att det svenska avtalslicenssystemet har funnit under mycket lång tid och torde vara väl känt hos de aktörer som bedriver undervisningsverksamhet är inte självklart en grund för att anse att behovet av särskilda informationsåtgärder är mycket litet. Det bör därför övervägas om det finns behov av ytterligare åtgärder för att säkerställa att det finns lämplig tillgänglighet och synlighet för licenser av aktuellt slag.

Kravet på att verk och andra prestationer ska vara offentliggjorda

Det framstår som rimligt att undantaget eller inskränkningen i artikel 5.1 tillämpas om det uppkommer ett behov av att utnyttja verk som inte tidigare är offentliggjort.

Betydelsen av rättsinnehavarens möjligheter att meddela förbud

Det måste anses vara givet att om en avtalslicens inte gäller till följd av ett meddelat förbud gäller inskränkningen i artikel 5.1, i synnerhet mot bakgrund av dess obligatoriska utformning.

3.2.6 Ursprungslandsprincip' för användning i säkra elektroniska miljöer

3.2.7 Rimlig kompensation

SUHF har inte något att tillägga.

SUHF avstår från att yttra sig när det gäller avsnitten i promemorian om framställning av exemplar för bevarandeändamål, artikel 6, utgångna verk, artikel 8–11, och kollektiv licensiering med utsträck verkan, artikel 12.

Yttrandet har tagits fram av juristen Charlotte Abrahamsson, Stockholms universitet.

Enligt uppdrag

Marita Hilliges
Generalsekreterare